

KÓMEKLESIW MOTIVACIYASI

Berdaq atindag'i Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti

B.J.Óteuliyev

Annotaciya. Bul maqala kómeklesiw motivatsiyasın kórip shıǵadı. Maqala motivatsiya túsiniǵın analiz qılıw menen baslanadı, ishki hám sırtqı faktorlar insannıń kómeklesiw sheshimine qanday tásir etiwın xarakteristikalaydı. Keyinirek, maqala empatiya, altruizm jáne social normalar sıyaqlı motivatsiyaǵa kómeklesiwdiń psixologiyalıq táreplerin analiz etedi. hám aqır-aqıbetde, ol basqalarga kómeklesiw motivatsiyasın qalıplestiriwde sırtqı faktorlar, atap aytqanda, social úmitler hám ekonomikalıq motivatsiyalar, sonıń menen birge, jeke qádiriyatlar hám tájiriybeler sıyaqlı ishki faktorlardıń rolin kórip shıǵadı. Bul tárepler birgelikte insan jámiyetinde motivatsiya qanday islewi jáne onı qanday xoshametlew hám saqlap qalıw múmkinligi haqqında tereń maǵlıwmat beredi.

Gilt sózler: Járdem ushın motivatsiya, Empatiya, Altruizm, Social normalar, Motivatsiyanıń sırtqı faktorları, Ishki motivatsiya faktorları

Motivatsiya túsiniǵi. Motivatsiya insan psixologiyasining tiykarǵı tárepi bolıp, biziń minez-qulqlarımız hám háreketlerimizni belgilewde zárúrli rol oynaydı.

Motivatsiya - bul adamdı háreketke undaytuǵın ishki yamasa sırtqı xoshametlew. Bul biziń minez-qulqlarimizni málim bir jóneliste basqaratuǵın energiyanı ańlatadı. Motivatsiya biz ushın ne zárúrligini belgileydi hám maqsetlerge erisiw hám mútajliklerdi qandırıwǵa járdem beredi.¹

Motivatsiyanıń eki tiykarǵı túri bar: ishki hám sırtqı. Kómeklesiw motivatsiyası ishki bolıwı múmkin, sebebi adamlar empatiya hám altruizm sezimi menen háreket etkende hám sırtqı, mısalı, tán alıw yamasa sıylıq umidida járdem

---

¹ Xaydarov F.I., Xalilova N. "Umumiy psixologiya". T.: "Fan va texnologiyalar" markazining bosmaxonasi : 2009.

bergende. Hár qiyli motivatsiya túrlerin túsiniw bizge adamlar qanday hám ne ushın kómeklesiw hám olardıń motivatsiyasın asırıwı yamasa kemeytiwi múmkinligin jaqsılaw túsiniwge járdem beredi.²

Kómeklesiw motivatsiyasınıń psixologiyalıq tárepleri. Motivatsiyağa kómeklesiwdiń psixologiyalıq tárepleri adamlar ne ushın basqalarğa kómeklesiwge umtılısların anıqlawda zárúrli rol oynaydı.

Empatiya - bul basqa adamlardıń sezimlerin túsiniw hám kóriw qábileti. Kómeklesiwge úndewde muńlaslıq zárúrli rol oynaydı. Basqalardıń sezim-sezimlerin hám tájiriybelerin sezim ete alsaq, biz kómeklesiwge tayın bólemiz. Neyroilmiy izertlewler sonı kórsetedi, empatiya miydiń reyim-shápáát hám altruizm menen baylanıslı bolğan birpara tarawların aktivlestiredi.³

Empatiya, óz gezeginde, basqalarğa kómeklesiw qálewini keltirip shıgaradı. Biz basqa adamdıń azap-aqiretlerin yamasa mıtájligin tán alsaq, onı joq etiwge bolğan tábiyiy qálewimiz kúshli xoshametlentiretuǵın omilga aylanadı. Mıyırbanlıq bizni fizikalıq járdem, pul qayırqomlıqları yamasa awızsha járdem bolsın, kómeklesiw ushın háreket etiwge odaydı.

Altruizm - kómeklesiw motivatsiyasınıń bir forması bolıp, ol tezlik penen payda kutpey ámelge asırılğan háreketlerdi xarakteristikalaydı. Altruistik motivlar tiykarında háreket etetuǵın adamlar, múmkin bolğan sıylıqlardan qaramastan, óz mápi ushın basqalarğa kómeklesiwge tayın. Psixologlar altruizmni úyrenip, bul insan tábiyaatınıń tiykarǵı tárepi degen juwmaqqa keldiler.⁴

Qayırqomlıq qılıw qálewi altruizm menen baylanıslı bolıp, mıtájlerge kómeklesiw ushın materiallıq hám sezimiy resursların beriwge tayınlıqta anlatıladı. Bul dúnya boylap millionlap adamlardı xoshametlantiradigan hám kóplegen qayırqomlıq shólkemlerin qollap -quwatlaytuǵın motivatsiya.

Járdemdi xoshametlewde social hám evolyutsion faktorlar da rol oynaydı.

---

² Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.

³ Decety, J., & Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The Scientific World Journal*, 6, 1146-1163.

⁴ Batson, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Psychology Press.

Social normalar hám úmitler adamlarğa kómeklesiwge, qabil etilgen standartlarğa ámel qılıwğa jáne social gruppanıń bir bólegi bolıwğa basım ótkeziwi múmkin. Bul ne ushın túrli mádeniyatlarda hár qıylı úrp-ádetler hám kútim standartları bolıwı múmkinligin túsintiredi.

Evolyutsion kózqarastan, kómeklesiw motivatsiyası da logikalıq bolıp tabıladı. Evolyutsion teoriyalar, altruistik minez-qulqlar turning aman qalıwı hám kóbeyiwi ushın payda keltiriwi múmkinligin kórsetedi. Jámiyettegi óz-ara járdem onıń pútinligin bekkemlewi jáne onıń barlıq aǵzalarınıń aman qalıw múmkinshiliklerin asırıwı múmkin.

Kómeklesiw motivatsiyasında insannıń basqalarğa kómeklesiw yamasa qayırqomlıq iskerligi menen shuǵıllanıw sheshimine tásir etiwshi ishki hám sırtqı faktorlardı anıqlaw múmkin.

Járdemdi xoshametlentiretuǵın sırtqı faktorlar

Social normalar hám kútiwler: Kómeklesiw motivatsiyasına tásir etiwshi zárúrli sırtqı faktorlardan biri bul social normalar hám úmitler bolıp tabıladı. Jámiyet járdem salasında maqul túsetuǵın yamasa zárúr dep esaplangan standartlardı belgileydi.

Ekonomikalıq xoshametlew hám salıq jeńillikleri: Mısalı, salıq jeńillikleri yamasa qolay finanslıq shártler adamlardı qayırqomlıq etiwge yamasa qayırqomlıq jumıslarına finanslıq úles qosıwğa úndewi múmkin.

Reklama hám ǵalaba xabar qurallarınıń táhiri: mıtáj adamlardıń gúrrińlerin aytıp beretuǵın yamasa zárúrli social mashqalalardı kóteretuǵın qayırqomlıq kompaniyaları adamlardı háreketke úndewi múmkin. Ǵalaba xabar qurallarına tásir qılıw muńlaslıqtı asırıwı hám kómeklesiwge járdem beretuǵın muńlaslıqtı asırıwı múmkin.

Kómeklesiwge motivatsiyanıń ishki faktorları

Jeke qádiriyatlar hám ıqtıqatlar : Jeke qádiriyatlar hám ıqtıqatlar sıyaqlı ishki faktorlar járdemdi xoshametlewde zárúrli rol oynaydı. Qádiriyatları mehribanlıq, ádalatlılıq yamasa social juwapkershilikti óz ishine alǵan adamlar basqalarğa kómeklesiw ushın kúshli ishki háreketi sezim etiwleri múmkin, sebebi

bul olardıń dúnyaǵa kóz qarasına sáykes keledi.

Qádiriyatlar hám ózlikti rawajlandırıw : Birpara adamlar óz-ózin jetilistiriw hám ózlikti rawajlandırıw, sonday-aq etikalıq xarakterdi rawajlandırıw hám kómeklesiw ushin motivatsiya ústinde aktiv isleydi. Bul óz-ózin sáwlelendiriw hám kóbirek altruistik hám mıyırban adamlar bolıw qálewı nátiyjesi bolıwı múmkin.

Sırtqı hám ishki faktorlar insanniń járdem hám qayırqomlıq qızıǵıwshılıǵı qanshellilik kúshli bolıwın anıqlaw ushin óz-ara tásir etedi. Bul faktorlardı túsiniw jámiyette kómeklesiw ushin motivatsiyanı qanday xoshametlew hám saqlap qalıwdı jaqsılaw bahalawǵa járdem beredi.⁵

Juwmaq

Maqalada motivatsiya túsiniǵinen jáne onıń insan turpayı daǵı rolıdan baslap, kómeklesiw motivatsiyasınıń túrli tárepleri kórip shıǵıladı. Keyin járdem motivatsiyasınıń psixologiyalıq tárepleri, atap aytqanda empatiya, altruizm hám basqalarǵa kómeklesiw motivatsiyasında zárúrli rol atqaratuǵın social normalar kirgizildi. Keyinirek, kómeklesiw motivatsiyasına tásir etiwshi sırtqı hám ishki faktorlar, misalı, social úmitler, ekonomikalıq motivlar, jeke qádiriyatlar hám tájiriybeler kórip shıǵıldı.

Sonı atap ótiw kerek, kómeklesiw ushin motivatsiya ishki hám sırtqı faktorlar menen belgilenetuǵın quramalı hádiyse bolıp tabıladı. Bul táreplerdi túsiniw adamlardıń ne ushin basqalarǵa kómeklesiwge úndepatrg'ani hám jámiyette bul motivatsiyanı xoshametlew hám saqlap qalıw ushin qanday sharalar kóriw múmkinligin jaqsılaw túsiniwge járdem beredi.

Paydalanılǵan ádebiyatlar dizimi:

1. Xaydarov F.I., Xalilova N. “Umumiy psixologiya”. T.: “Fan va texnologiyalar” markazining bosmaxonasi: 2009.

---

⁵ Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 10, 221-279.

2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.

3. Decety, J., & Lamm, C. (2006). Human empathy through the lens of social neuroscience. *The Scientific World Journal*, 6, 1146-1163.

4. Batson, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. Psychology Press

Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 10, 221-279.